תנ״ך · ראשונים · רד״ק · נביאים

רד"ק על חגי

רבנו דוד קמחי [הרד"ק]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רד"ק על חגי

רבנו דוד קמחי [הרד"ק]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רדק-על-חגי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק א 4
פסוק ב 4
פסוק ג 5
פסוק ד 5
פסוק ה 5
פסוק ו 5
פסוק ז 5
פסוק ח 6
פסוק ט 6
פסוק י 6
פסוק יא 6
פסוק יב 6
פסוק יג 7
פסוק יד 7
פסוק טו 7
פרק ב 7
פסוק א 7
פסוק ב 7
פסוק ג 7
פסוק ד 7
פסוק ה 7
פסוק ו 8
פסוק ז 8
פסוק ח 8
פסוק ט 8
פסוק י 8
פסוק יא 9
פסוק יב 9
פסוק יג 10
פסוק יד 10
פסוק טו 10
פסוק טז 10
פסוק יז 10
פסוק יח 10
פסוק יט 11
פסוק כ 11
פסוק כא 11
פסוק כב 11
פסוק כג 11

פרק א

פסוק א

בשנת שתים לדריוש המלך. הוא דריוש בן אחשורוש, ואמרו כי בן אסתר היה והוא צוה לבנות הבית אחר שבטלו הבנין צרי יהודה מתחלת מלכות אחשורוש כי כשעלו מן הגולה לא שלמו לחרבות ירושלם שבעים שנה אלא למלכות נבוכדנצר וזהו שאמר לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם והם לא עמדו בגולה אלא נ"ב שנה כי בשנת י"ט למלך נבוכדנצר גלו ואותה פקידה שעשה כורש לא היתה שלימה כי כורש לא מלך אלא ג' שנים מקוטעות ובתחלת מלכות אחשורוש כתבו שטנה ובטל הבנין עד שנת שתים לדריוש מלך פרס ואז שלמו לחרבת ירושלם שבעים שנה כי אותם י"ט שנה שחסרו אז שלמו לכורש וי"ד לאחשורוש וב' לדריוש הם שבעים שנה וכששלמו לחרבת ירושלם שבעים שנה הגיע זמן בנין הבית ואז באה הנבואה אל חגי שהיה בירושלם לעורר זרובבל לבנות הבית כי היו מתעצלים מפני השונאים שהיו משביתים מלאכתם אלה השנים ולא עוררה אותם רוח הקדש עד עתה לפי שלא נשלם הזמן כי לא מלאו לחרבת ירושלם ע' שנה עד עתה וכן אמר בעזרא והתנבי חגי נביאה וזכריה בר עדוא נביאיא על יהודאי די ביהודה ובירושלם בשום אלהי ישראל עליהון:

אל זרובבל בן שאלתיאל. בהנעת האל"ף וזרובבל לא היה בן שאלתיאל אלא בן פדיה ופדיה בן שאלתיאל כמ"ש בדברי הימים ובני בנים הרי הם כבנים וזכר שאלתיאל אולי היה נכבד מפדיה וכן אמר זכריה בן עדוא והוא היה בן ברכיה בן עדוא:

פחת יהודה. מלרע והוא סמוך מן פחה ופי' שליט או מושל כי לא נקראו מושלי בית שני מלכים לפי שהיו ברשות אומות העולם רובם ובית חשמונאי והורדוס שמשלו לא היה משבט יהודה:

ואל יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול. יהוצדק זה גלה עם הגולה כמו שאמר בדברי הימים ויהוצדק הלך בהגלות ה' את יהודה וירושלם ביד נבוכדנצר והיה אחי עזרא ושניהם היו בני שריה ויהושע בנו עלה עם זרובבל ועזרא לא עלה עד מלאת לחרבת ירושלם שבעים שנה אחר שבנו הבית:

לאמר. זה הדבר שהיו אומרים העם אל זרובבל ואל יהושע:

פסוק ב

כה אמר ה' לאמר. שיאמרו הם לעם ולפי שבטלו צרי יהודה מהם בנין הבית כל השנים שעברו נואשו העם מבנין הבית והיו אומרים עדיין לא הגיע עת הבנין אעפ"י שהיו יודעים ששלמו שבעים שנה לחרבת ירושלם בשנת שתים לדריוש והיה להם לדעת כי לא

לחנם העלה האל מהגולה ואעפ"י שלא אמר להם הנביא עדיין היה להם להחל מעצמם ולהתעורר על הדבר כי היו רואים כי מעשיהם לא היו באים להם על הנכונה כמ"ש זרעתם הרבה וגו' והיה להם לדעת כי זה ענשם על שהיו נואשים בבנין הבית וכשראה האל יתברך שלא היו מתעוררים מעצמם שלח להם ביד חגי הנביא:

פסוק ג

ויהי דבר ה'. דבר ה' היה לעם ביד חגי כי הנבואה הראשונה אמר לו לאמרה אל זרובבל ואל יהושע והנבואה הזאת השנית אמר לו לאמרה לעם:

פסוק ד

העת לכם. הה"א פתוחה והיא לשאלה אמר אתם שאומרים שלא הגיע עת להבנות בית ה' אמר אם הוא עת שתשבו אתם בבתיכם ספונים והבית הזה חרב הטוב הוא זה הלא תבושו מזה:

ספונים. מקורים וכן חלקת מחוקק ספון וספון בארז:

פסוק ה

ועתה. על דרכיכם על עסקיכם ומעשיכם כמו וכבדתו מעשות דרכיך ואחר כך מפרש ואומר זרעתם:

פסוק ו

זרעתם הרבה. הפך דרך העולם כי אדם זורע מעט וקוצר הרבה ומביא אל הבית יותר ויותר ממה שזרע ועניניכם יבאו בהפך איך לא תחשבו כי זה לעונש הבית שתניחוהו חרב ועוד כי אפילו מה שתביאו לבית יש בו מארה שאם תאכלו לא תשבעו ואפילו תאכלו כדי שבעה כמנהג העולם:

ואין לשכרה. כמו לשבעה כי השכרות הוא שבעת היין ויש שיעבור החק וישתכר עד שתשתבש דעתו:

ואין לחום לו. ואין הלבוש כדי להחם לו ואף על פי שהוא כדי להחם כדרך העולם אבל המארה נמצאת בכל:

והמשתכר משתכר. ומי שהוא משתכר במקח וממכר או שמשכיר עצמו או בהמתו יהיה למארה כמו אם ישימנו בצרור בגד שהוא נקוב מתחתיו כי כמו שיכנס כן יצא:

פסוק ז

כה אמר ה'. מבואר הוא:

פסוק ח

עלו ההר, ואכבד. כתיב ואכבדה קרי והענין אחד ורז"ל דרשו חסרון הה"א מן הכתוב כי חמשה דברים חסרו מבית שני ארון ואורים ותומים ואש העליונה ושכינה ורוח הקדש:

פסוק ט

פנה. אם תעלו ההר ותביאו עץ לבנות הבית תסור המארה מכם אבל עתה פנה אל הרבה והנה למעט פי' והנה פנותיכם הוא למעט הפך מה שחשבתם שתפנו אל הרבה:

ונפחתי בו. כמו הדבר שיכלה בנפיחת הפה וי"ת ואנא אשלח ביה מארתא:

פסוק י

על כן עליכם. כי בארצות הגוים ירד הגשם והטל ועליכם בארצכם כלאו שמים אפילו מטל שאינו נעצר וכן אמר בקללות ונתתי את שמיכם כברזל והוא כמו עליכם שאמר הנה:

פסוק יא

ואקרא חרב. גזרתי יובש על הארץ שיהיה יבשה שיהיה אוירה יבש ולא יהיה לה לחות מתחת ממי התהום הפך מה שאמר ומתהום רובצת תחת:

ועל ההרים. כי יש הרים צומחים בהם עצים טובים נושאים פרי ועשבים טובים כמ"ש ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם:

ועל הדגן. כי אלה השלשה הם עיקר, חיי האדם ואח"כ כלל ואמר ועל אשר תוציא האדמה ואמר על האדם ועל הבהמה כי יבשות האויר תוליד חלאים רעים באדם ובבהמה:

ועל כל יגיע כפים. כמו שפי' החכם ר' אברהם א"ע ז"ל כי לא יצליחו ויגעו לריק המשקים ממימי הבאר כי לא יועילו ר"ל כי האויר היבש שהיה בארצם ייבש כל מה שישקו:

פסוק יב

וישמע זרובבל בן שאלתיאל, בקול ה' אלהיהם. ואף על פי שלא התנבא חגי להם הדין היה עמהם לבנות הבית כיון שהיו רואים שלא היו מעשיהם באים להם על הנכונה אלא הפך העולם היה להם לפשפש במעשיהם וזהו בקול ה' אלהיהם כי האל צוה בתורה ולא תלכו עמי בקרי כי בבא עליהם הרעה יבדקו במעשיהם ולא יאמרו כי מקרה הוא ועוד התעוררו בבנין הבית על דברי חגי הנביא ששלחו האל להם זהו שאמר ועל דברי חגי הנביא:

פסוק יג
ויאמר, מלאך ה' במלאכות ה'. שליח ה' וכן כל מלאך פי' ברוב שליח וכן וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים אמר על משה רבינו ע"ה:

פסוק יד
ויער. מפני הצרים החושבים להשבית המלאכה היו צריכים להערת רוח לחזק את לבם:

פסוק טו
ביום עשרים וארבעה. טעמו למעלה ואע"פ שהוא תחלת פרשה כי ביום הזה החלו המלאכה כמ"ש ויעשו מלאכה ולא שהחלו בבנין אלא שהכינו המלאכה כי לא החלו עד יום כ"ד לתשיעי:

פרק ב

פסוק א
בשביעי. בכלם אמר ביד חגי הנביא לפי שנבואתו היתה שליחות להם בידו לעשות מעתה מה שיצוה:

פסוק ב
אמר נא. מבואר:

פסוק ג
מי בכם. הזקנים שנשארו מן הגלות:
כמהו כאין בעיניכם. אם תשוו אותו שיהיה זה כמוהו הלא זה כאין בעיניכם כנגד הבית הראשון:

פסוק ד
ועתה. אל תרפינה ידיכם בעבור זה כי עוד יהיה כבוד הבית הזה גדול:
ועשו. טעמו דבק עם הפסוק האחר את הדבר הזה אם תעשו את הדבר אשר כרתי אני אהיה אתכם ותלכו הלוך וחזק:

פסוק ה
את הדבר. אם תעשו את הדבר אשר כרתי אתכם:
ורוחי עומדת בתוככם. רוח הקדש אבל אחר שחטאו ולא עשו התורה והמצות נפסקה רוח הקדש ונפסקה הנבואה בימי זכריה ומלאכי ואמר אשר כרתי אתכם כלומר את אבותיכם והרי הוא כאלו כרתי אתכם כמו שכתוב בתורה לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת כי אתנו וי"ת ורוחי עומדת בתוככם ונביאי מלפין ביניכון:

פסוק ו

כי כה אמר ה' עוד אחת מעט היא, מרעיש. דרך משל מרוב הכבוד והטובה שיעשה האל לישראל בזמן בית שני י"א שזה היה בימי חשמונאים וי"א על זמן הורדוס אמר זה וזה היה כמו שכתוב בספר יוסף בן גוריון ופי' עוד אחת עוד טובה אחת אעשה לכם מלבד זאת שאני עושה לכם עתה, מעט היא מעט ונקל היא בעיני לעשותם וטובה מזאת תהיה כי עתה יש לכם צוררים בבנין הבית אבל באותו זמן יכבדו כל הגוים הבית הזה במנחות וכסף וזהב שיביאו שם גם כתוב בספר יוסף בן גוריון כי רעש גדול היה בימי הורדוס ומה שאמר את השמים ואת הארץ את הים ואת החרבה הוא דרך הפלגה כי השמים לא ירעשו:

פסוק ז

והרעשתי. אתן בלבם שיחרדו ממקומם לבא לראות כבוד זה ולהביא בידם כסף וזהב:
ובאו חמדת כל הגוים. פי' כל הגוים שארעיש ממקומם יבאו בחמדת כל הגוים כלומר יביאו בידם כל דברי חמודות שימצאו בארצם מכלי כסף וזהב ובגדים ואבנות יקרות וחמדת חסר ב' השמוש כמו ומראה ולא בחידות הנמצא בית ה' והדומים לו:

פסוק ח

לי הכסף. ביד מי שהוא שלי הוא וברשותי הוא לנטלו מזה ולתתו לזה ואני אתן בלב הגוים להביא אל הבית הזה כסף וזהב לרוב:

פסוק ט

גדול יהיה. נחלקו רבותינו זכרונם לברכה בזה יש אומרים בשנים ויש אומרים בבנין וזה וזה היה כי בית ראשון עמד ת"י שנה ובית שני ת"ך שנה וכן היה גדול בבנין כמו שכתוב בדברי רז"ל ובספר יוסף בן גוריון כי הבנין שבנה הורדוס בב"ה לא נראה מעולם בנין טוב ונאה כמוהו:
אתן שלום. כי אף על פי שהיו מלחמות רבות בזמן בית שני זמן רב היה שלום בארץ:

פסוק י

בעשרים. הם החלו להכין בנין הבית בחדש הששי שהוא אלול ובחדש התשיעי שהוא כסליו בכ"ד בו החלו לבנות ובו ביום היה דבר ה' ביד חגי הנביא לאמר לכהנים ולשאול אותם על הלכות טומאה וטהרה ואף על פי שכבר הקריבו קרבנות טרם זה כמה שנים כי מיום שעלו הראשונים העולים מהגולה כשהגיעו בעריהם בנו המזבח והקריבו עליו והיכל ה' לא יסד וי"ט שנה נבנה המזבח קודם בנין הבית ולמה לא שאלם כל השנים

האלה מעת שהחלו להקריב קרבנות לפי שלא היה דבר הקרבנות קבוע עד היום שהחלו בבנין הבית:

פסוק יא

כה אמר ה'. שיאמר לכהנים כי בשם ה' צבאות הוא שואל להם שאמר לו שאל נא את הכהנים תורה כלומר תורת טומאה וטהרה:

פסוק יב

הן ישא. שאלם תורת הטומאות אולי שכחום בגלות ושאלה אם ישא איש בשר קדש בכנף בגדו שנגע בשרץ ונשא בשר קדש בכנף בגדו והנה הכנף הראשון לטומאה ובשר קדש שני:

ונגע בכנפו אל הלחם. פי' במה שבכנפו והוא הבשר נגע בו אל הלחם או אל הנזיד או אל היין או אל השמן ונגע אל כל מאכל מאלו:

היקדש. פירוש היטמא המאכל הזה שהוא רביעי לטומאה כי השרץ הוא אב הטומאה והכנף ראשון ובשר קדש שני והלחם והנזיד והמשקים הללו שנגעו בבשר הם שלישי והמאכל שנגע באלו רביעי ועל זה שאלם על המאכל שהוא רביעי אם יטמא ויענו הכהנים ויאמרו לא והראיה כי על המאכל לבדו שאלם שאמר היקדש ולא אמר היקדשו ויש מרז"ל שאמרו כי טעו הכהנים בזו התשובה כי הרביעי טמא הוא בקדש אבל השאלה האחרת ששאלם אם יגע טמא נפש בכל אלה השיבו כראוי פירוש אם תהיה הכנף טמאה טומאת נפש שנמצא שהכנף אב הטומאה והבשר ולד הטומאה והלחם והנזיד והמשקים שני והמאכל שלישי ויענו הכהנים ויאמרו יטמא ושלישי בקדש היו יודעים שהוא טמא אבל רביעי בקדש לא היו יודעים שהוא טמא ובזה טעו לפיכך השיבם הנביא ואשר יקריבו שם טמא הוא ויש מרז"ל שאמר כי לא טעו באחת מהם יש מהם מי שאמר כי חמישי בקדש שאל בראשונה מהם וכראוי השיבוהו שאינו טמא ויש מהם מי שאמר כי קודם שגזרו רביעי בקדש שאלם וכראוי השיבוהו ומה שאמר ואשר יקריבו שם טמא הוא פי' אף על פי שהם יודעים הלכות טומאה וטהרה כל אשר יקריבו לפני כאלו הוא טמא הואיל והם מתעצלים בבנין הבית וענין הפרשה מוכיח זה הטעם שלא טעו שלא הוכיחם אלא על ענין הבית בכל הפרשה:

היקדש. פי' היטמא כלומר שאסור מפני טומאתו בקדש שהוא אסור וכת"י היתאסר ובמקצת נסחאות היסתאב:

הנזיד. התבשיל כמו ונזיד עדשים:

פסוק יג

ויאמר חגי. מבואר הוא:

פסוק יד

ויען חגי ויאמר. כן העם הזה וכן הגוי הזה הענין כפול במ"ש או פי' כן העם הזה על הכהנים וכן הגוי הזה על ישראל אמר כלם אשמים על בנין הבית כי הכהנים היה להם להזהיר העם לבנות וכמו שאמרתם שיטמא כן כל מעשה ידיהם טמא לפני וכן מה שיקריבו הכהנים טמא הוא לפני כי הם מקריבים במזבח בלא בית ואינם חוששים לכבודי:

פסוק טו

ועתה, ומעלה. מן היום שהתחילו בבנין ומעלה ושימו לבבכם מטרם שום אבן אל אבן כלומר שימו לבבכם במעשיכם מה שהיה טרם הבנין ומה יהיה אחר הבנין:

אבן אל אבן. כמו על אבן כמו אל ההרים ולא אכל והדומים לו כי כבר עשו יסוד הבנין כשבנו המזבח אלא שהצרים השביתום מלבנות כמו שכתוב בספר עזרא ותרגם יונתן עד לא יתשם נדבך על נדבך:

פסוק טז

מהיותם. טרם היותם בענין זה יוכלו להכיר כי מאתי היה הדבר כי מי שיבא אל ערמת עשרים כלומר אל ערימה של חטים שהיה ראוי לצאת ממנה עשרים סאה והיתה עשרה מפני המארה שמשתלחת בה:

לחשוף חמשים פורה. לחשוף כמו לחשוף מים מגבא ענינו לקחת או לשאוב:

פורה. כמו פורה דרכתי לבדי והיא דריכת הענבים ביקב:

וחמשים. ר"ל חמשים בתים בפורה וי"ת חמשין גרבין דחמר ומה שאמר עשרה ועשרים אינו דוקא כי פעמים לא ימצא אלא מחצית או פחות מעט או יותר מעט מכל מקום המארה נכרת בהם:

פסוק יז

הכיתי אתכם. את כל מעשה ידיכם כמו בכל מעשה ידיכם וכן ואתנו אל תמרודו כמו ובנו:

ואין אתכם אלי. ואין עצמכם כלומר עם כל זה אינכם אלי וכן יבא אתו וירעו הרועים אותם עצמם או פי' ואין אני רואה אתכם שבים אלי:

פסוק יח

שימו. אשר יסד היכל ה' אשר בנו על יסודו כי היסוד כבר נבנה מזמן בנין המזבח:

פסוק יט

העוד הזרע במגורה. ראו אם עוד זרע במגורה כי הרוב הוצאתם לזריעה ומעט הוא הנשאר לכם במגורה לאכול ומן היום הזה אברך מה שבמגורה ומה שזרעתם כיון שהתחלתם לבנותה:

ועד הגפן. וכן עדיין הגפן והתאנה והרמון ועץ הזית לא נשא כי עדיין לא הגיע זמנם לשאת עליו או פרי כי בכסליו היה זה שהוא החדש התשיעי ומן היום הזה אברך אותם וישאו פרי לרוב ולטוב. וזכר אלה העצים שהם רבים בא"י כמ"ש ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש ומן התימה מה שאמר על עץ הזית לא נשא כי עץ הזית זמנו במרחשון ובכסליו לשאת פריו ואולי מפני המארה שהיתה בהם מתחלה היה מתאחר לשאת פריו:

פסוק כ

ויהי דבר ה' שנית. שנית בו ביום שהוא כ"ד לחדש התשיעי ושתי פעמים דבר עמו באותו היום:

פסוק כא

אמר, אני מרעיש. דרך משל על מלחמות שהיו בזמן מלכות פרס ואמר שיאמר זה אל זרובבל לבשרו כי בעבור המלחמות ההם לא תשפל מעלתו אבל תגדל מאד זהו שאמר ואקחך ושמתיך כחותם והמלחמות האלה היו בימי דריוש זה או בימי ארתחשסתא המולך אחריו או נאמרה נבואה זו על בטול מלכות פרס והתחדש מלכות יון ז"ש והפכתי כסא ממלכות וזה היה לשלשים וארבע שנה לבנין הבית כי אז שלמה מלכות פרס וקמה מלכות יון וכן מצאנו בדברי רז"ל שאמרו תניא ר' יוסי אומר מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית ק"פ שנה מלכות בית חשמונאי ק"ג שנה מלכות בית הורדוס ק"ג שנה הרי ת"ך שנים שעמד בית שני:

פסוק כב

והפכתי. מבואר הוא:

פסוק כג

ביום ההוא, אקחך. להעלותך במעלה יותר ממה שהיית עד היום ההוא ות"י אקרבינך:

ושמתיך כחותם. הטבעת שחותמים בה הכתבים נקרא חותם וכן אמר שימני כחותם והטבעת ההיא לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה ר"ל שתהיה השגחת האל תמידה עליו ואמרו רז"ל גדולה תשובה שמקרעת גזר דין שנאמר כתבו האיש הזה ערירי וכיון שעשה תשובה נהפך לו גזר דין לטובה ונולד לו בן בבית האסורים ואמר חי אני נאם

ה' אם יהיה כניהו חותם על יד ימיני וגו' וכיון שעשה תשובה נהפך לו לטובה ואמר לזרובבל בן בנו ושמתיך כחותם הפך מה שאמר לו אם יהיה כניהו חותם וגו':